

Michał Woźnica

**Badanie wiedzy o historii Kortowa wśród
studentów Uniwersytetu
Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie**

Wyniki ankiety internetowej

Olsztyn, 2020

Spis treści

Wstęp. Rys historyczny.	2
Metoda przeprowadzenia badania	3
Treść ankiety	4
Struktura odpowiedzi	7
Wyniki ogólne	8
Wyniki I grupy – Studenci	13
Wyniki II grupy – Absolwenci i byli studenci	19
Wyniki w pozostałych grupach	26
Wnioski	28
Bibliografia	29
Podziękowania	30

Wstęp. Rys historyczny.

W latach 1886-1945 na terenie dzisiejszego kampusu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie stał Prowincjalny Zakład Leczniczo-Opiekuńczy dla umysłowo chorych (niem. Provinzial Heil und Pflegeanstalt für Geisteskranke Kortau bei Allenstein). Zakład od swojego otwarcia prężnie się rozwijał, w 1913 miał już ujęcia bieżącej wody, elektryczność, gaz, kanalizację, sieć telefoniczną i telegraficzną oraz liczył 45 budynków¹. W październiku 1939 r. wyszedł dekret A. Hitlera antydatowany do 1 września dający prawo „zadawania śmierci z łaski” pacjentom chorym psychicznie przez imiennie określonych lekarzy². Stało się to początkiem „Akcji T4” nazwanej od ulicy Tiergartenstrasse 4 w Berlinie, przy której mieściła się jej centrala. Z Berlina do zakładu w Kortau (i innych w Prusach Wschodnich) dotarły kwestionariusze, w których lekarze musieli odpowiedzieć na pytania: czy pacjent jest nieuleczalnie chory, czy jest zdolny do pracy, czy ma kontakt z rodziną. Takie kwestionariusze w Kortau zostały wypełnione jesienią 1940 r. i odesłane do „Centrali T4”³, w której podejmowano decyzję o uśmierceniu pacjenta. Następnie pacjenci byli wywożeni do innych zakładów w głębi Rzeszy, które specjalizowały się w ich uśmiercaniu poprzez np. zatrucie czadem. Cały proceder trwał do 1941 r. Kortau było także miejscem realizacji „Akcji Lange”. W jej ramach podlegające SS Sonderkommando Lange wywoziło pacjentów z Prus Wschodnich do obozu koncentracyjnego Soldau (obecnie Działdowo). Liczbę osób wywiezionych z Kortau do Soldau lub innych zakładów w Rzeszy – w tym zakładów zagłady – szacuje się na ok. 1321⁴. W 1945 roku żołnierze 3. Korpusu Kawalerii Gwardii Armii Czerwonej pod dowództwem gen. Oślikowskiego dokonali mordy na pensjonariuszach, lekarzach i osobach przebywających na terenie zakładu, który w owym czasie pełnił funkcję lazaretu wojennego. Wydarzenia te opisuje Anton Funk z relacji swoich informatorów⁵.

Obecnie na terenie kampusu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie nie istnieje żadna forma upamiętnienia wyjaśniająca te wydarzenia⁶, z wyjątkiem lapidarium ustawionego w 1997 z inicjatywy kortowskiej „Solidarności”⁷, poświęconemu „wszystkim pochowanym w Kortowie”. Podobnie w Olsztynie – wzmianka o ofiarach z Kortau widnieje na tablicy na Cmentarzu Ofiar Terroru Hitlerowskiego przy ul. Baczewskiego. Tablica postawiona jesienią 2015

¹ Piechocki 2014, s. 20

² Binder 1960, s. 553, faksymile dostępne pod adresem internetowym <https://www.ns-archiv.de/medizin/euthanasie/befehl.php> [dostęp 07.09.2020]

³ Topp et al. 2008, s. 36

⁴ Topp et al. 2008, s. 28, s. 40

⁵ Sacha 2016, s. 215

⁶ Sacha 2016, s. 211

⁷ Ibidem

r.⁸ winą obarcza tylko Niemców, nie wspominając o ofiarach czerwonoarmistów. Próby zmiany jej treści w 2016 spelzły na niczym.

Historia zakładu w Kortowie została spopularyzowana przez Stanisława Piechockiego, który wydał w 1993 r. książkę „Czyściec zwany Kortau”. Wiele informacji znajduje się także w artykułach pisanych w internecie. Treść niektórych z nich jest kuriozalna, sugerując np. przeprowadzanie eksperymentów medycznych na pacjentach⁹. Żadna taka informacja nie znajduje potwierdzenia w materiałach źródłowych. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie znajomości tematu historii Kortowa wśród studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i innych wybranych grup – zarówno źródeł tej wiedzy jak i nastawienia studentów do jej zgłębiania.

Metoda przeprowadzenia badania

Ankieta internetowa została przygotowana w programie „Formularze Google”. Liczyła 6 sekcji. Pierwsza sekcja miała funkcję informacyjną – ankietowani zostali poinformowani o anonimowości ankiety i czasie jej trwania. W drugiej sekcji respondenci odpowiadali na pytanie dotyczące ich relacji względem Uniwersytetu. Trzecia sekcja dotyczyła oceny wiedzy – zarówno subiektywnej, gdzie badani mogli ocenić swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa w przedziale 1-6 (gdzie 1 oznaczało „Nie mam żadnej wiedzy”, a 6 – „Moja wiedza jest bardzo dokładna”) jak i obiektywnej, gdzie musieli odpowiedzieć, czy słyszeli kiedykolwiek o przedwojennej funkcji budynków uczelni, oraz o „Akcji T4”. Czwarta sekcja ankiety dotyczyła źródeł wiedzy i była tylko dla osób, które odpowiedziały twierdząco na pytanie z poprzedniej sekcji o treści „Czy znana jest Pani/Panu ogólna funkcja, jaką pełniły starsze budynki Uniwersytetu przed II Wojną Światową?”, w ten sposób autorzy pytania chcieli uniknąć nieporozumień – odpowiadania o źródłach wiedzy dla historii, o której ankietowani prawdopodobnie w ogóle nie słyszeli. Piąta sekcja dotyczyła oceny dostępności tej wiedzy – tego czy jest wspominana przez wykładowców, osobistego zdania na temat częstości poruszania tego tematu oraz stosunku do pomysłów takich jak ścieżka edukacyjna, czy fakultatywny wykład na Uczelni poświęcony historii Kortowa. W ostatniej sekcji badani mieli możliwość pozostawienia kontaktu do siebie w celu wysłania wyników badania oraz podzielenia się własnymi przemyśleniami. Po przesłaniu ankiety badani mogli zapoznać się ze

⁸ Mirosław Sochacki: „Przekłamanie na wojennym cmentarzu” relacja dla Radio Olsztyn z dnia 29 stycznia 2016, dostępna pod adresem www.ro.com.pl/przeklamanie-na-wojennym-cmentarzu/01258810 [dostęp 07.09.2020]

⁹ „Szpital psychiatryczny w Kortowie, czyli nieznaną historią najsłynniejszego miasteczka studenckiego,„ 5.09.2020, dzieje.pl, dostępny pod adresem: <https://dzieje.pl/historie/materialy/szpital-psychiatryczny-w-kortowie-czyli-nieznaną-historią-najsłynniejszego-miasteczka-studenckiego> [dostęp 07.09.2020]

streszczoną historią zakładu w Kortau. Respondenci nie mogli wrócić do ankiety po przesłaniu odpowiedzi. Próba przesłania odpowiedzi jeszcze raz skutkowałą niezapisaniem jej.

Ankieta została udostępniona początkowo tylko na grupach zrzeszających studentów UWM na platformie Facebook, z czasem trafiła na strony internetowe (także na platformie Facebook) lokalnych stowarzyszeń zajmujących się promocją historii i kultury regionu oraz mediów¹⁰. Zbiórka odpowiedzi rozpoczęła się 10 czerwca 2020 r. i trwała do 1 września 2020 r. Odpowiedzi zostały policzone za pośrednictwem oprogramowania „Arkusze Google”.

Treść ankiety¹¹

Jesteśmy grupą studentów z różnych uczelni, których łączy pochodzenie z Olsztyna (i okolic) i pasja, jaką jest historia naszej małej ojczyzny. Od lat zajmujemy się badaniem historii Kortowa i działamy na rzecz jej propagowania. Naszym celem jest uświadamianie studentów Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego na temat zawiłej i trudnej historii miejsca, w którym dziś mieści się kampus.

Ankieta jest w pełni anonimowa, zajmie mniej niż 5 minut. Poniższe odpowiedzi posłużą nam za kompas, w jakim kierunku powinna iść edukacja na temat historii Kortowa.

Uwaga: ilekroć w ankiecie jest mowa o przeszłości lub historii Kortowa, mamy na myśli przeszłość sprzed czasów uniwersyteckich (okres międzywojnia i II Wojny Światowej).

Pyt. 1. Jestem:

- studentem UWM
- absolwentem UWM
- byłym studentem UWM
- pracownikiem UWM
- byłym pracownikiem UWM
- osobą niezwiązaną z UWM pochodzącą z Olsztyna i okolic
- osobą niezwiązaną z UWM nie pochodzącą z Olsztyna i okolic

Pyt. 2. W jakim stopniu ocenia Pani/Pan swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa (tej sprzed czasów uczelni).

- 1 – Nie mam żadnej wiedzy.
- 2
- 3

¹⁰ np. strona „Wizja Lokalna Olsztyna” na platformie Facebook, wpis z dn. 13 sierpnia 2020 r.

¹¹ ankieta dostępna pod adresem <https://forms.gle/cLuTyHghfYRvz9xj8> [dostęp 7.09.2020]

- 4
- 5
- 6 – Moja wiedza jest bardzo dokładna

Pyt. 3. Czy znana jest Pani/Panu ogólna funkcja, jaką pełniły starsze budynki Uniwersytetu przed II Wojną Światową?

- Tak
- Nie

Pyt. 4. Czy słyszał(a) Pani/Pan kiedykolwiek o tak zwanej "Akcji T4"?

- Tak
- Nie

Pyt. 5. Czy wie Pani/Pan, co to była "Akcja T4" i kto padł jej ofiarą?

- Tak
- Nie

Pyt. 6. Skąd znana jest Pani/Panu "przeduczelniana" historia Kortowa? Można wybrać wiele odpowiedzi.

- z wykładów / seminariów w UWM
- z dni otwartych UWM
- od pana Roberta Makłowicza (Kortowiada 2020)
- z działań kół naukowych UWM
- z działań władz uczelni z wyłączeniem samorządu studenckiego (spoty, plakaty itd.)
- z działań samorządu studenckiego (spoty, plakaty itd.)
- od znajomych studentów UWM
- od znajomych niebędących studentami UWM
- z internetu
- z książek
- z gazet
- z czasopism naukowych
- ze spotkań z autorami piszącymi na ten temat
- Inne: _____

Pyt. 7. Czy wykładowcy / pracownicy Uczelni wspominają czasem o nieuniwersyteckiej przeszłości Kortowa?

- Tak
- Nie

- Trudno powiedzieć

Pyt. 8. Czy uważa Pani/Pan, że wątek przeszłości Kortowa jest w wystarczającym stopniu poruszany przez władze UWM?

- Tak
- Nie, powinien być poruszany częściej
- Uważam, że powinien być poruszany w mniejszym stopniu

Pyt. 9. Czy był(a)by Pani/Pan za upamiętnieniem historii Kortowa w formie ścieżki edukacyjnej (tj. kilkoma tablicami w kluczowych miejscach, które informowałyby o przeszłości Kortowa sprzed czasów uniwersyteckich)?

- Tak
- Nie

Pyt. 10. Czy uważa Pani/Pan, że historia Kortowa powinna być tematem fakultatywnego wykładu na uczelni?

- Tak
- Nie
- Nie mam zdania / Trudno powiedzieć

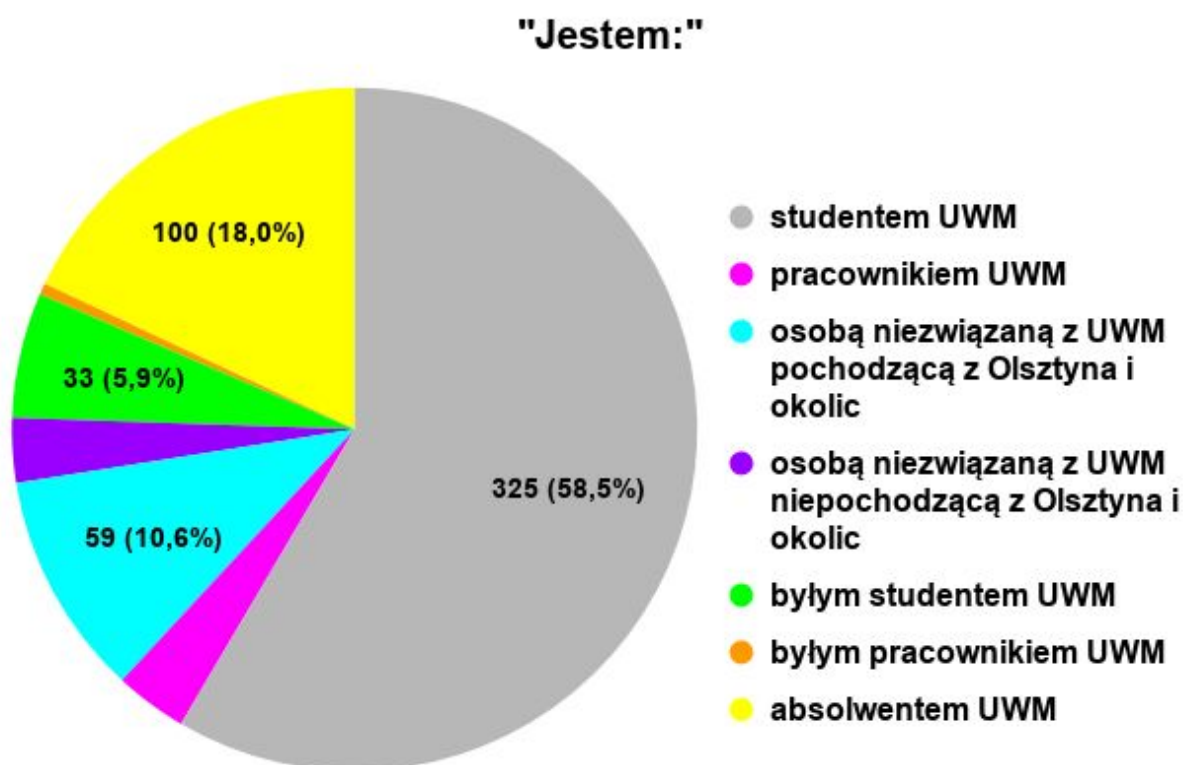
Pyt. 11. Czy gdyby powstał fakultatywny wykład poświęcony historii Kortowa, uczęszczał(a)by Pani/Pan na niego?

- Tak
- Nie
- Może
- Nie mam zdania

Pyt. 12. Jeżeli Pani/Pan tego sobie życzy, po zakończeniu ankiety możemy przesłać jej wyniki w formie raportu, łącznie z wnioskami z niej wypływającymi. W takim wypadku zapraszamy do podzielenia się adresem e-mail.

Pyt. 13. Jeżeli ma Pani/Pan pomysły na temat propagowania historii Kortowa lub uwagi na temat ankiety, serdecznie zapraszamy do podzielenia się nimi.

Struktura odpowiedzi

Rys. 1. Wykres odpowiedzi na pierwsze pytanie ankiety. Źródło: opracowanie własne.

W pierwszym pytaniu ankietowani określili swoje powiązanie z Uczelnią. W ankiecie zatem wzięło udział:

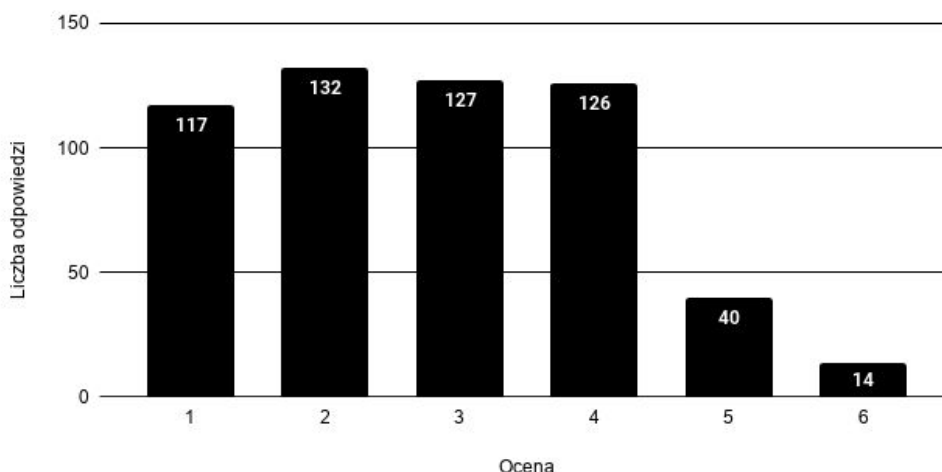
- 325 studentów UWM
- 100 absolwentów UWM
- 33 byłych studentów UWM
- 19 pracowników UWM
- 3 byłych pracowników UWM
- 59 osób niezwiązanych z UWM pochodzących z Olsztyna i okolic
- 17 osób niezwiązanych z UWM nie pochodzących z Olsztyna i okolic

Wyniki ankiety zostaną zaprezentowane w formie zbiorowej (wyniki ogólne – 556 osób) oraz według 4 grup:

- I. Studenci UWM
- II. Absolwenci i byli studenci UWM
- III. Pracownicy i byli pracownicy UWM
- IV. Niezwiązani z UWM (pozostali)

Wyniki ogólne

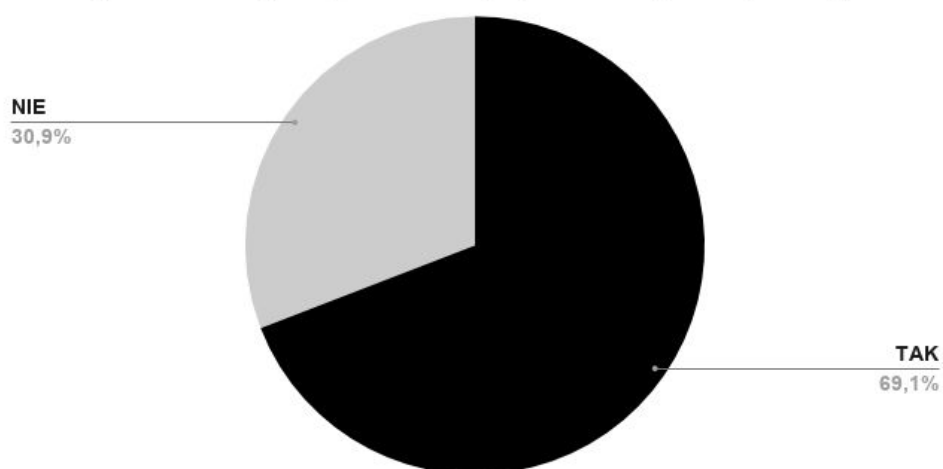
"W jakim stopniu ocenia Pani/Pan swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa (tej sprzed czasów uczelni)." - Wyniki ogólne

Rys. 2. Odpowiedzi wszystkich ankietowanych na pytanie o subiektywną ocenę wiedzy nt. historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi w ocenach od 1 („Nie mam żadnej wiedzy”) do 4 rozkładają się mniej więcej po równo. Wyraźny spadek można zaobserwować przy ocenie 5 i 6 („Moja wiedza jest bardzo dokładna”).

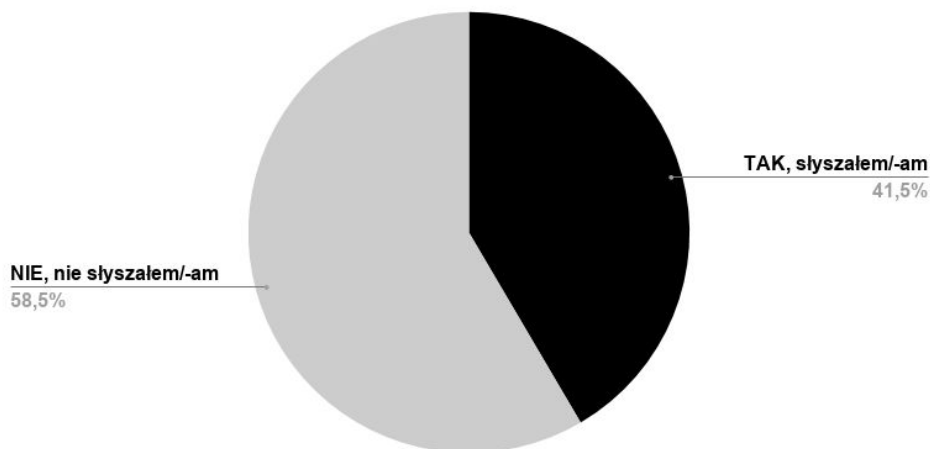
"Czy znana jest Pani/Panu ogólna funkcja, jaką pełniły starsze budynki Uniwersytetu przed II Wojną Światową?" - Wyniki ogólne.

Rys. 3. Odpowiedzi na generalne pytanie dotyczące obiektywnej oceny znajomości historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

Z 556 badanych, 385 deklaruje, że zna funkcję budynków kampusu za czasów przeduczelnianych. 172 ankietowani twierdzą, że ta funkcja nie jest im znana. Osoby, które zaznaczyły w tym pytaniu odpowiedź „nie” – nie miały dostępu do pytania dotyczącego źródeł wiedzy.

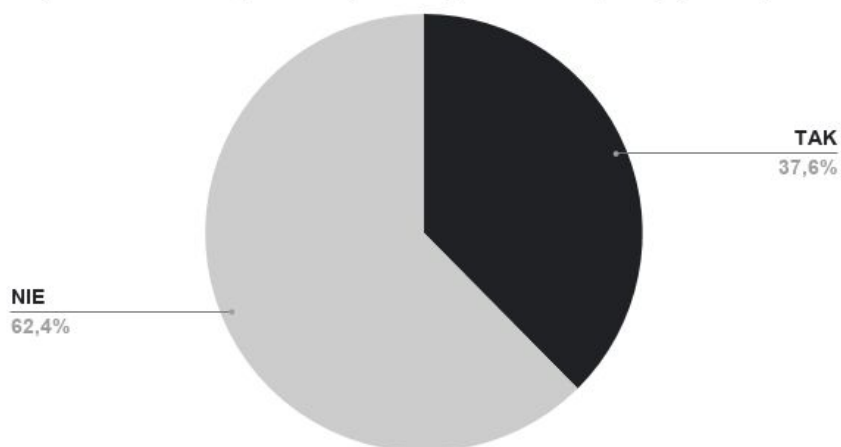
"Czy słyszał(a) Pani/Pan kiedykolwiek o tak zwanej "Akcji T4"?" - Wyniki ogólne.

Rys. 4. Odpowiedzi na pytanie dotyczące wzmianek o Akcji T4. Źródło: opracowanie własne.

231 ankietowanych stwierdziło, że słyszało chociaż raz w życiu o tzw. „Akcji T4”. 325 osób – ponad 58% ankietowanych – deklaruje, że nigdy nie spotkało się z tym określeniem.

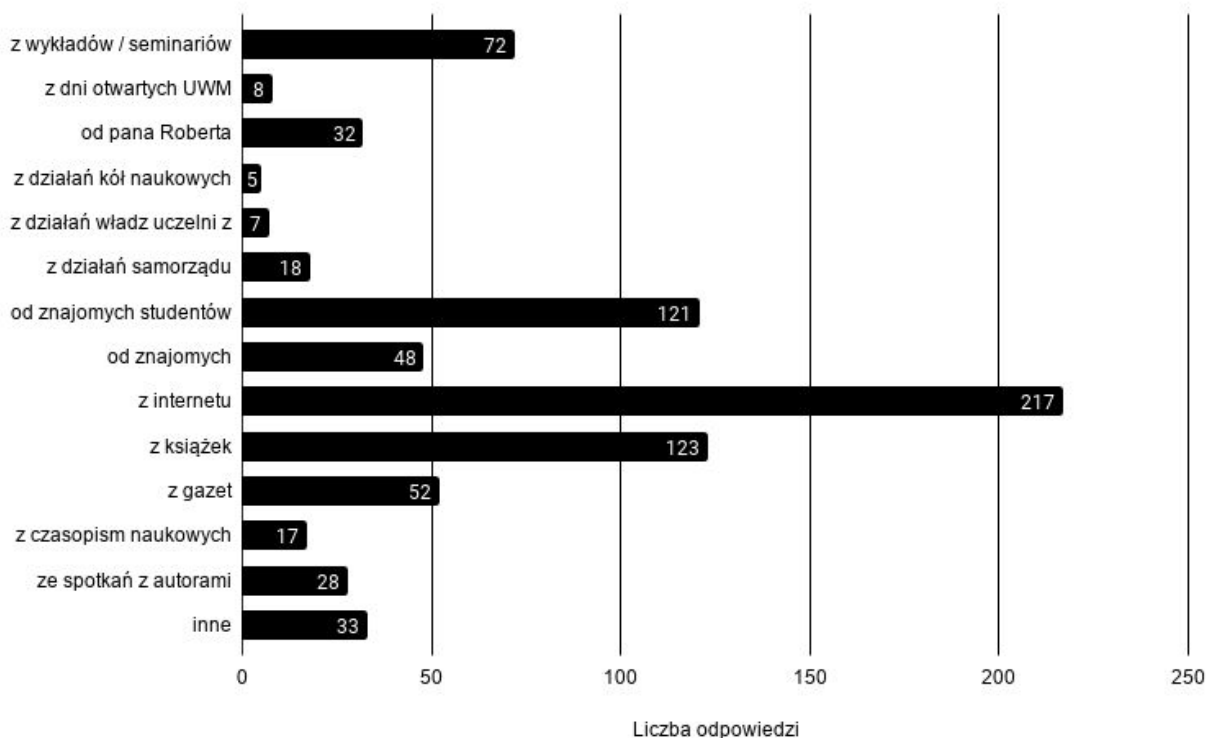
Czy wie Pani/Pan, co to była "Akcja T4" i kto padł jej ofiarą?

Rys. 5. Odpowiedzi na pytanie dotyczące Akcji T4 i jej ofiar wśród wszystkich badanych. Źródło: opracowanie własne.

209 z 556 ankietowanych deklaruje, że wie czym była Akcja T4 i potrafi nazwać jej ofiary, zaś 347 – ponad 62% badanych – nie wie, co to była „Akcja T4” ani nie potrafi zdefiniować ich ofiar.

"Skąd znana jest Pani/Panu "przeduczelniana" historia Kortowa? Można wybrać wiele odpowiedzi." - Wyniki ogólne

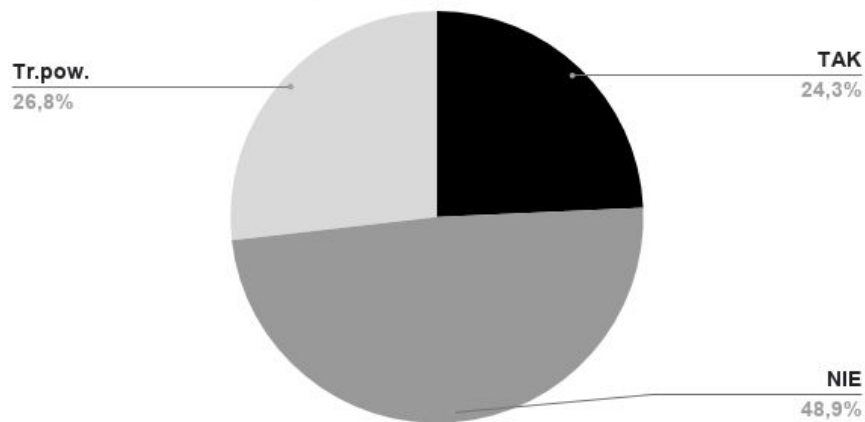

Rys. 6. Odpowiedzi na pytania dotyczące źródeł wiedzy nt. historii Kortowa.

Odpowiedzi udzieliło 348 osób. Podano aż 33 inne źródła wiedzy. Ich szczegółowe omówienie znajdzie się w rozdziale dotyczącym odpowiedzi wśród studentów. 217 osób zaznaczyło, że swoją wiedzę na temat historii Kortowa czerpie z internetu. Drugim najpopularniejszym źródłem wiedzy są książki traktujące o tym temacie. Na trzecim miejscu są przekazy od znajomych studentów UWM. Należy także wspomnieć o wiedzy z wykładów lub seminariów na UWM – wiedzę m.in. z tego źródła czerpie bądź czerpało 72 pytanych. Ledwie ponad 4% pytanych deklaruje zgłębianie wiedzy o historii Kortowa ze źródeł stricte naukowych, jak artykuły w czasopismach. Wśród najmniej popularnych odpowiedzi należy wymienić: działalność kół naukowych, działania władz uczelni oraz dni otwarte. 32 osoby o „Akcji T4” i wojennej historii Kortowa dowiedziały się od Pana Roberta Makłowicza, który jako gość na „Kortowiadzie 2020”, wspominał o tych wydarzeniach podczas spaceru po Kortowie¹².

¹² Materiał został udostępniony na stronie „Kortowiady” na platformie Facebook. Dostępny także pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=fB3lpOESTyA> [dostęp 07.09.2020]

Czy wykładowcy / pracownicy Uczelni wspominają czasem o nieuniwersyteckiej przeszłości Kortowa?

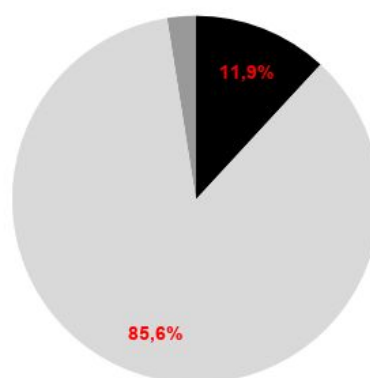

Rys. 7. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o wspomnianie o przeszłości Kortowa przez pracowników uczelni. Źródło: opracowanie własne.

135 ankietowanych potwierdziło wspomnianie o nieuniwersyteckiej przeszłości miejsca, w którym dziś znajduje się Uniwersytet. 272 osób temu zaprzeczyło. 149 osób uznało, że trudno o tym powiedzieć. Taka opcja została przygotowana specjalnie dla osób niebędących studentami UWM. W następnych pytaniach ankietowani wyrażają przede wszystkim swoją opinię na temat informowania o historii Kortowa.

"Czy uważa Pani/Pan, że wątek przeszłości Kortowa jest w wystarczającym stopniu poruszany przez władze UWM?" - Wyniki

● Tak ● Nie, powinien być poruszany częściej
● Uważam, że powinien być poruszany w mniejszym stopniu

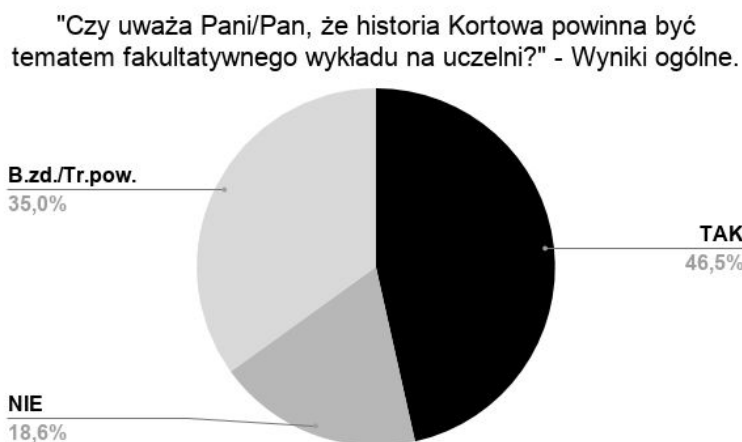
Rys. 8. Odpowiedzi na pytanie o ocenę stopnia poruszania wątku przeszłości Kortowa przez władze Uczelni. Źródło: opracowanie własne.

Według 476 z 556 (ponad 85%) pytaných osób, temat przeszłości Kortowa jest poruszany za rzadko przez władze uczelni i powinien być poruszany częściej. Dla 66 badanych ten temat jest poruszany w odpowiednim stopniu, dla 14 badanych – za często.

Rys. 9. Opinia badanych na temat utworzenia ścieżki edukacyjnej w Kortowie. Źródło: opracowanie własne.

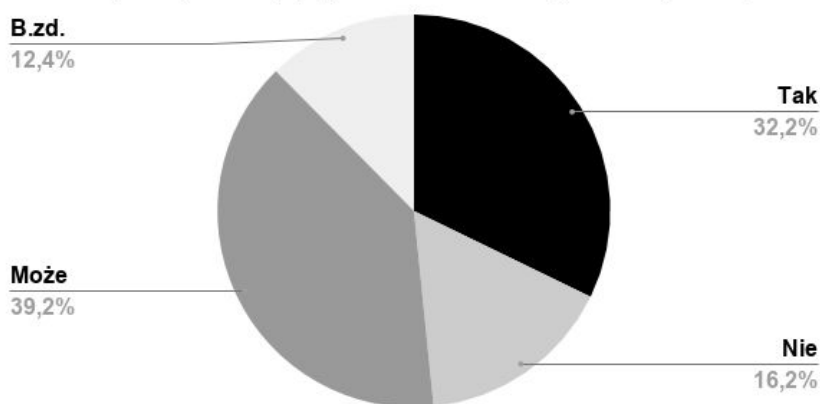
524 z 556 wszystkich badanych (niecałe 95%) popiera pomysł ustawienia tablic w różnych przypominających o historii Kortau miejscach. 28 osób odniosło się do tego pomysłu negatywnie.

Rys. 10. Odpowiedzi na pytanie o stosunek do pomysłu fakultatywnego wykładu poświęconego historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

259 badanych odnosi się przychylnie do pomysłu fakultatywnego wykładu poświęconego historii Kortowa. 103 nie popiera tego pomysłu. 194 osoby są niezdecydowane.

"Czy gdyby powstał fakultatywny wykład poświęcony historii Kortowa, uczęszczał(a)by Pani/Pan na niego?" - Wyniki ogólne.

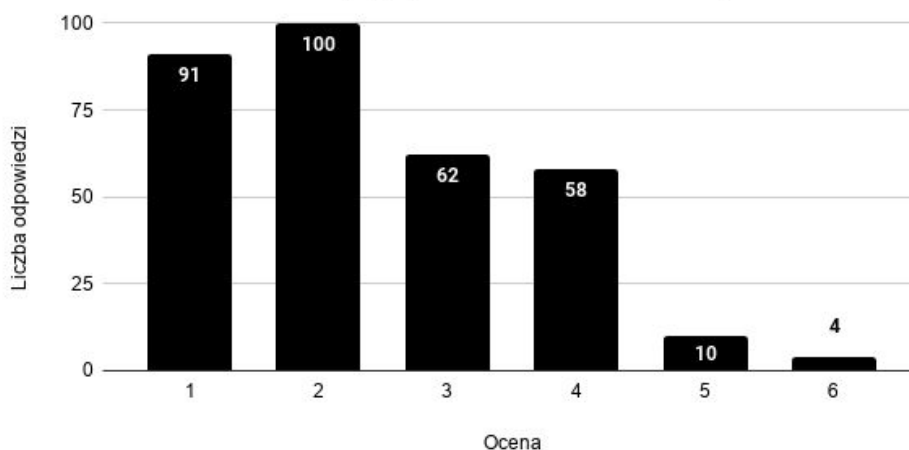
Rys. 11. Odpowiedzi na pytanie o uczęszczanie na potencjalny wykład fakultatywny poświęcony historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

Z racji, że nie wszystkie osoby biorące udział w ankiecie były studentami – udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące uczęszczania na fakultatywny wykład nie było obligatoryjne do zakończenia ankiety. Odpowiedzi udzieliło 500 ankietowanych. Na fakultatywny wykład, gdyby taki powstał, przyszłoby 161 osób z tej puli. Przyjście rozważyłoby 196 pytanym. Nie uczęszczałoby 81 osób. 62 osoby nie wyraziły zdania w tej sprawie.

Wyniki I grupy – Studenci

325 osób badanych zadeklarowało, że są studentami UWM. W tym rozdziale zostaną omówione także pomysły studentów zawarte w odpowiedziach na ostatnie pytanie ankiety.

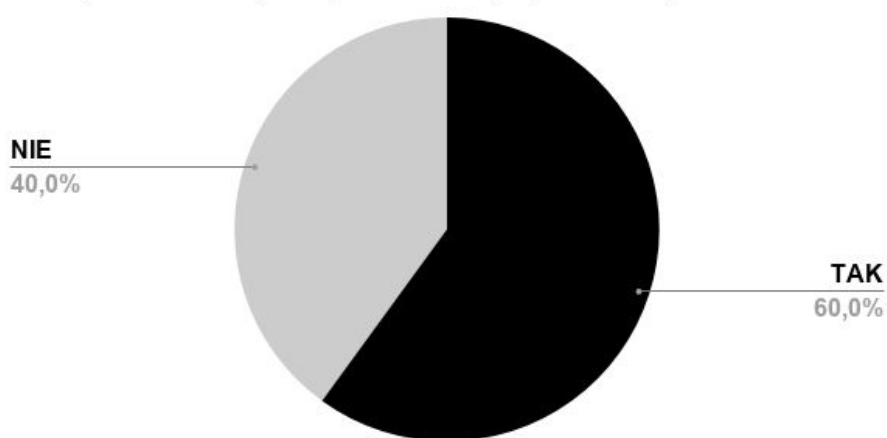
"W jakim stopniu ocenia Pani/Pan swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa (tej sprzed czasów uczelni)." - Studenci.

Rys. 12. Subiektywna ocena poziomu wiedzy studentów nt. przeduczelnianej historii Kortowa.
Źródło: opracowanie własne.

W porównaniu z wynikami ogólnymi, studenci oceniają raczej gorzej swoją wiedzę. 91 pytanym utożsamiło się ze stwierdzeniem – „nie mam żadnej wiedzy”. Ponad 50% wszystkich odpowiedzi mieści się w zakresie ocen od 1 do 2. Innymi słowy większość badanych z I grupy przyznała, że ich wiedza na temat historii Kortowa jest raczej na niskim poziomie.

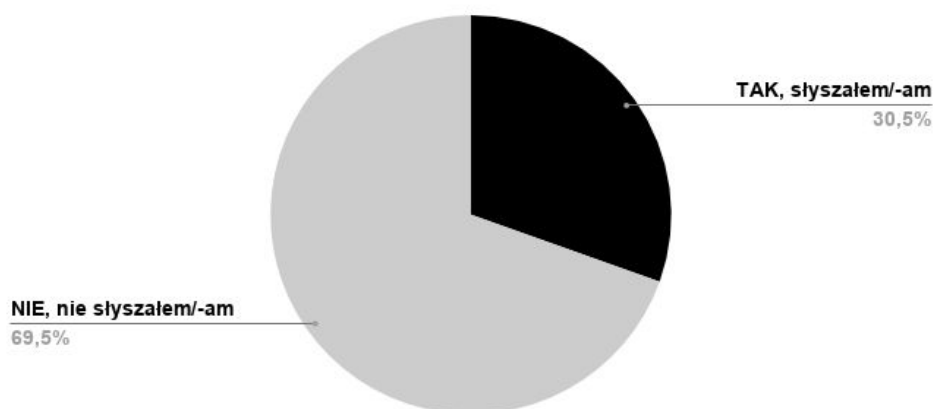
"Czy znana jest Pani/Panu ogólna funkcja, jaką pełniły starsze budynki Uniwersytetu przed II Wojną Światową?" - Studenci.

Rys. 13. Odpowiedzi studentów na pytanie o generalną funkcje budynków kampusu w czasach przeduczelnianych. Źródło: opracowanie własne.

195 studentów deklaruje, że zna funkcję starszych budynków kampusu z czasów przeduczelnianych. 130 osób nie kojarzy budynków kampusu z zakładem leczniczo-opiekuńczym.

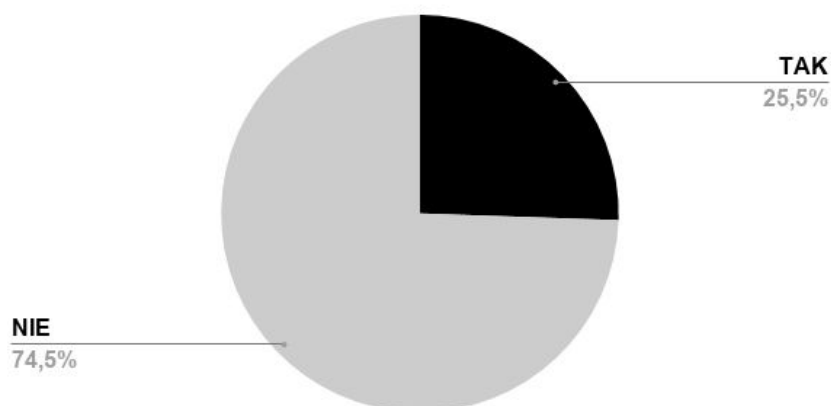
"Czy słyssał(a) Pani/Pan kiedykolwiek o tak zwanej "Akcji T4"?" - Studenci.

Rys. 14. Odpowiedzi studentów na pytanie, czy słyszeli kiedykolwiek określenie „Akcja T4”. Źródło: opracowanie własne.

99 na 325 badanych zna określenie „Akcja T4” bądź je słyszało. Pozostałe 226 studentów deklaruje, że nigdy się z tym określeniem nie spotkało.

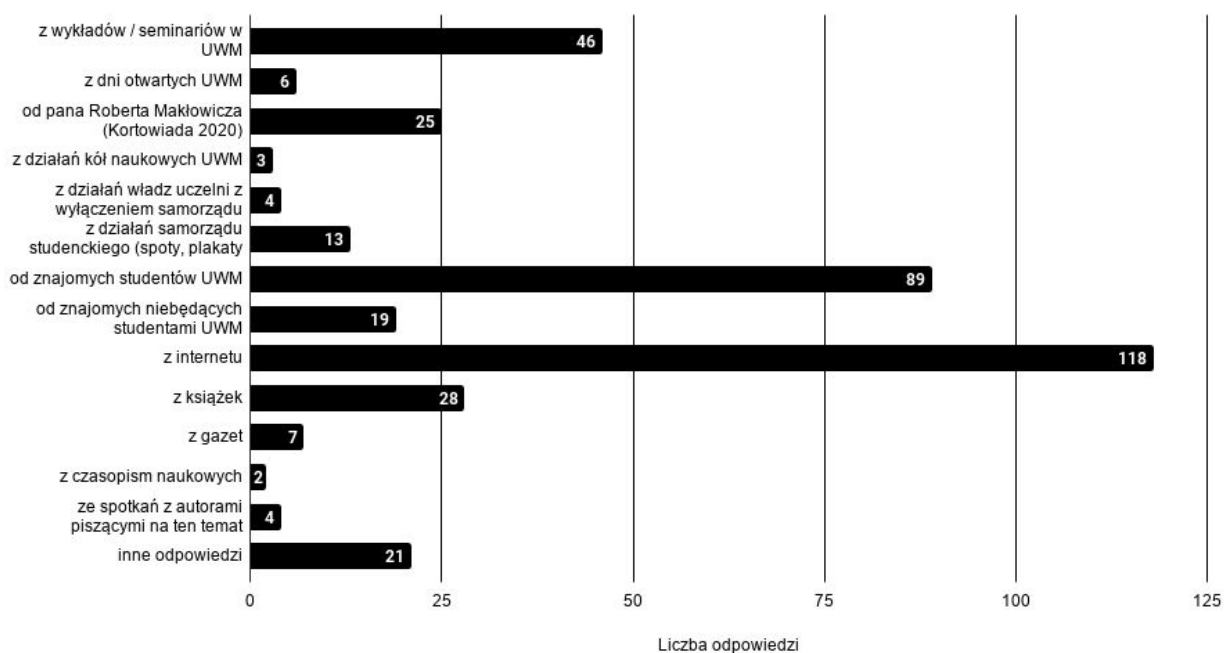
"Czy wie Pani/Pan, co to była "Akcja T4" i kto padł jej ofiarą?" -
Studenci.

Rys. 15. Odpowiedzi studentów na pytanie o Akcję T4 i jej ofiary. Źródło: opracowanie własne.

Jeszcze mniej studentów, bo 83 wie, czym była Akcja T4 i kto padł jej ofiarą. Niecałe 75% (242 osoby) z I Grupy nie ma wiedzy na temat „Akcji eliminacji życia niewartego życia” ani wobec kogo była skierowana.

"Skąd znana jest Pani/Panu "przeduczelniana" historia Kortowa? Można wybrać wiele odpowiedzi." - Studenci.

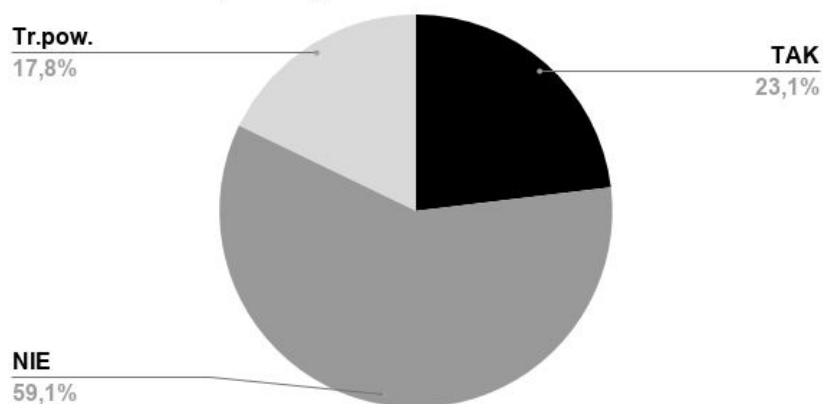

Rys. 16. Źródła wiedzy studentów na temat przeduczelnianej historii Kortowa

Na to pytanie odpowiedzi udzieliło 195 studentów. Zgodnie z wynikami ogólnymi – na pierwszym miejscu w zdobywaniu wiedzy stoi internet – źródło o największej dostępności. W drugiej kolejności studenci dowiadują się o historii Kortau m.in. od znajomych studentów. Na trzecim miejscu plasuje się wiedza pozyskana z wykładów i seminariów na UWM. Studenci raczej nie korzystają z czasopism naukowych w celu uzyskania informacji o przeszłości miejsca, w którym studiują. Nie są źródłem popularnym także działania kół naukowych oraz władz uczelni.

Należy poświęcić uwagę innym odpowiedziom udzielanym przez studentów. Było ich łącznie 21. 6 z nich odnosiło się do wiedzy przekazanej przez starszych członków rodziny – którzy byli albo pracownikami uczelni, albo jej studentami. Inni studenci wskazywali na audycje w radio UWM FM, lekcje historii w szkole oraz na ćwiczenia terenowe na Uniwersytecie.

"Czy wykładowcy / pracownicy Uczelni wspominają czasem o nieuniwersyteckiej przeszłości Kortowa?" - Studenci.

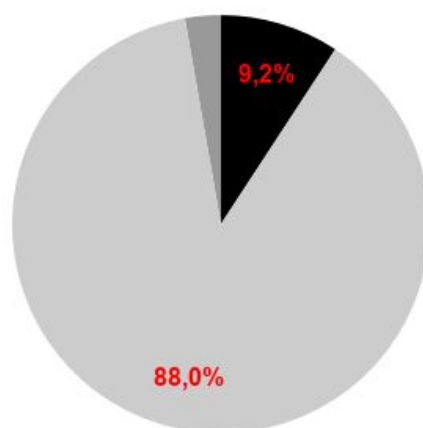

Rys. 17. Odpowiedzi studentów na pytanie o wspomnianie przez pracowników UWM o przeszłości Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

75 studentów twierdzi, że wykładowcy wspominają o przeduczelnianej historii Kortowa. 192 osób twierdzi przeciwnie. 58 osób nie odniosło się do tego pytania w sposób jednoznaczny.

"Czy uważa Pani/Pan, że wątek przeszłości Kortowa jest w wystarczającym stopniu poruszany przez władze UWM?" -

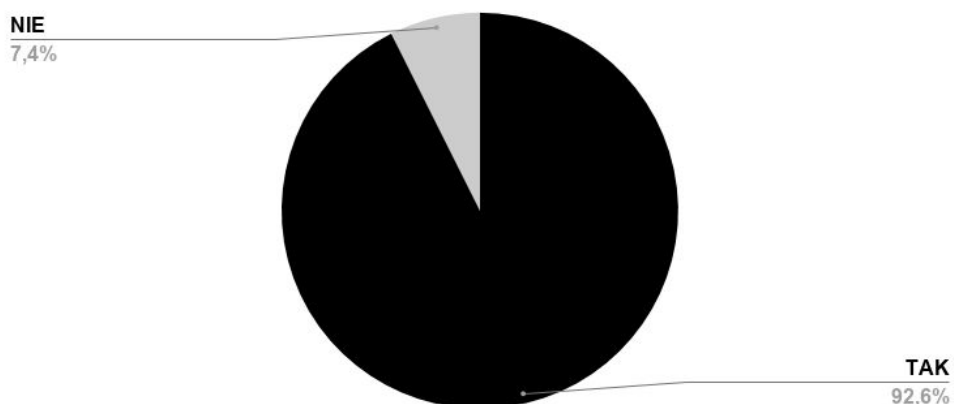
● Tak ● Nie, powinien być poruszany częściej
● Uważam, że powinien być poruszany w mniejszym stopniu

Rys. 18. Odpowiedzi studentów na temat działań władz uczelni propagujących historię Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

286 studentów z 325 (88%) uważa, że wątek przeszłości miejsca, w którym podejmuje studia, powinien być w większym stopniu poruszany przez władze uczelni. 30 badanych z I grupy uważa, że temat jest w wystarczający sposób poruszony. 9 osób uważa, że temat historii Kortowa powinien być poruszany w mniejszym stopniu.

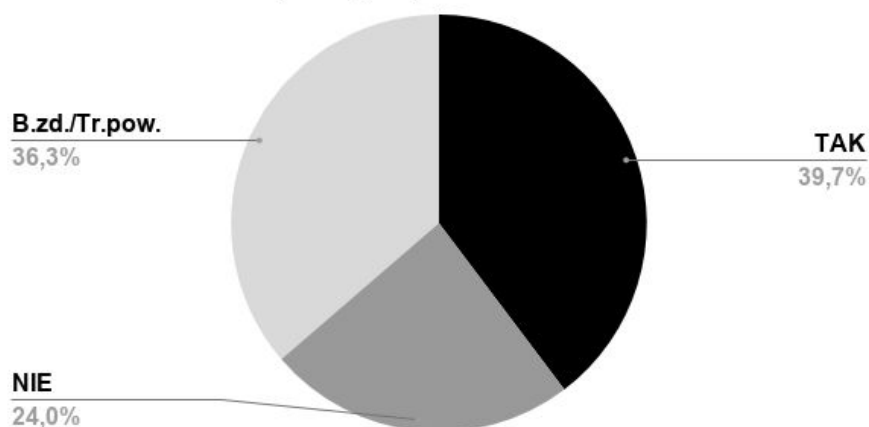
"Czy był(a)by Pani/Pan za upamiętnieniem historii Kortowa w formie ścieżki edukacyjnej (tj. kilkoma tablicami w kluczowych miejscach, które informowałyby o

Rys. 19. Odpowiedzi studentów na temat pomysłu ścieżki edukacyjnej. Źródło: opracowanie własne.

301 studentów popiera pomysł ścieżki edukacyjnej. 24 osoby są przeciwko takiej formie upamiętnienia historii Kortowa.

"Czy uważa Pani/Pan, że historia Kortowa powinna być tematem fakultatywnego wykładu na uczelni?" - Studenci.

Rys. 20. Odpowiedzi studentów na pytanie dotyczące pomysłu fakultatywnego wykładu o przeszłości Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

129 studentów popiera pomysł wykładu fakultatywnego. Przeciwnego zdania jest 78 badanych. 118 osób nie ma w tej sprawie jednoznacznego zdania.

Rys. 21. Odpowiedzi studentów na pytanie o uczęszczanie na fakultatywny wykład. Źródło: opracowanie własne.

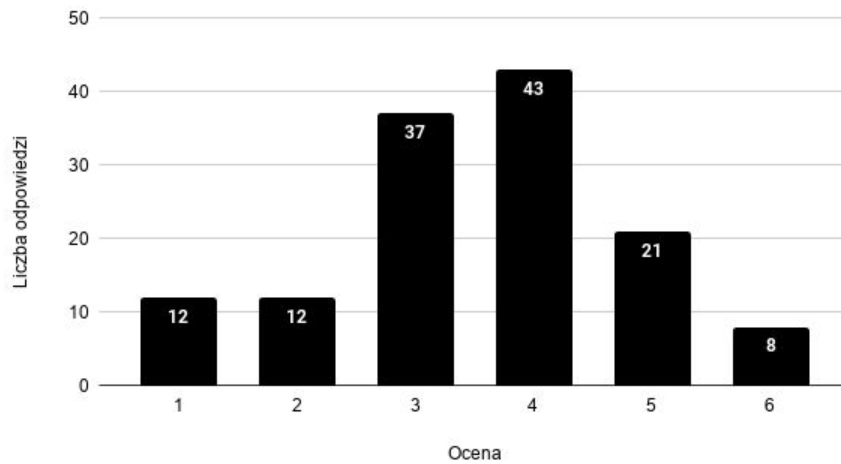
Na to pytanie odpowiedziało 324 ankietowani z I grupy. Większość pytanych przyszłaby na wykład o historii Kortowa (104 osoby) lub przynajmniej to rozważyła (149 osób). 58 pytanych nie uczęszczałoby na taki wykład. 13 nie ma zdania w tej sprawie.

42 studentów ciekawych wyników ankiety zostawiło adresy e-mail, zaś 24 przedstawiło własne pomysły na upamiętnienie historii Kortowa bądź podzieliło się uwagami odnośnie do ankiety, czy samej wiedzy o Kortowie. Studenci proponują m.in.: utworzenie książeczki o historii Kortowa, dedykowanej interaktywnej strony internetowej, audycję w Radio UWM FM, zabezpieczenie terenu dawnego cmentarza w Kortowie, mobilny przewodnik wraz z opisem i ciekawostkami dla różnych budynków kampusu, plakaty i spotkania z wykładowcami, dzień upamiętniający historię Kortowa, tablice z kodami QR odsyłającymi do stron internetowych, seria krótkich filmów, spacer edukacyjny z osobą znającą historię Kortowa. Niektórzy pozytywnie odnoszą się do pomysłu ścieżki edukacyjnej, inni zaś do fakultatywnych wykładów. Jeden ze studentów zwrócił uwagę na trudność w znajdowaniu informacji i zdjęć na temat Kortowa w internecie.

Wyniki II grupy – Absolwenci i byli studenci

W badaniu 100 osób zadeklarowało, że są absolwentami uczelni, z kolei 33 – że są byłymi studentami uczelni. Ich odpowiedzi wchodzą w skład II grupy.

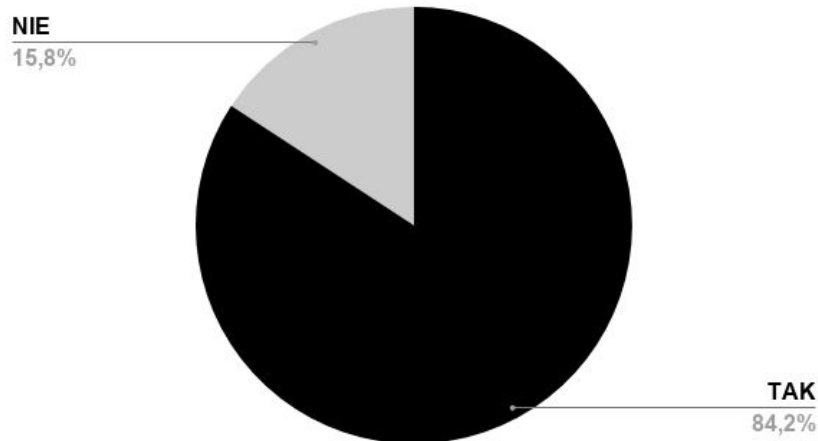
"W jakim stopniu ocenia Pani/Pan swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa (tej sprzed czasów uczelni)." -

Rys. 22. Subiektywna ocena absolwentów i b, studentów poziomu wiedzy o Kortowie. Źródło: opracowanie własne.

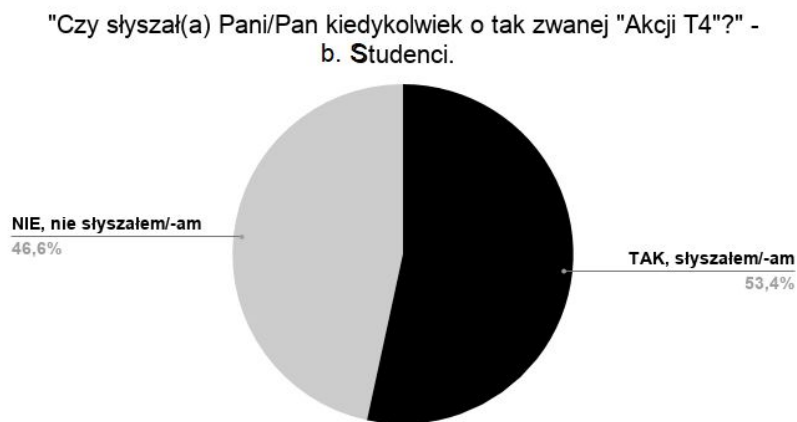
W porównaniu do I grupy – absolwenci i byli studenci oceniają swoją wiedzę na wyższym poziomie – ponad 60% odpowiedzi mieści się w zakresie od 3 wzwyż.

"Czy znana jest Pani/Panu ogólna funkcja, jaką pełniły starsze budynki Uniwersytetu przed II Wojną Światową?" - Absolwenci

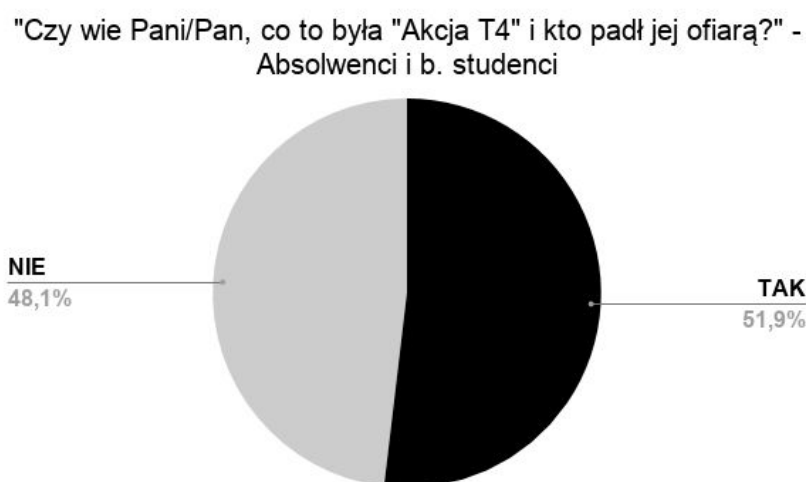
Rys. 23. Odpowiedzi absolwentów i b, studentów na pytanie o generalną funkcję budynków uczelni przed II Wojną Światową. Źródło: opracowanie własne.

Wśród 133 badanych w II grupie – 112 osób zna funkcję Kortowa sprzed czasów uniwersyteckiego miasteczka. 21 deklaruje, że tej funkcji nie zna.

Rys. 24. Odpowiedzi absolwentów i b, studentów na pytanie, czy słyyseli o Akcji T4. Źródło: opracowanie własne.

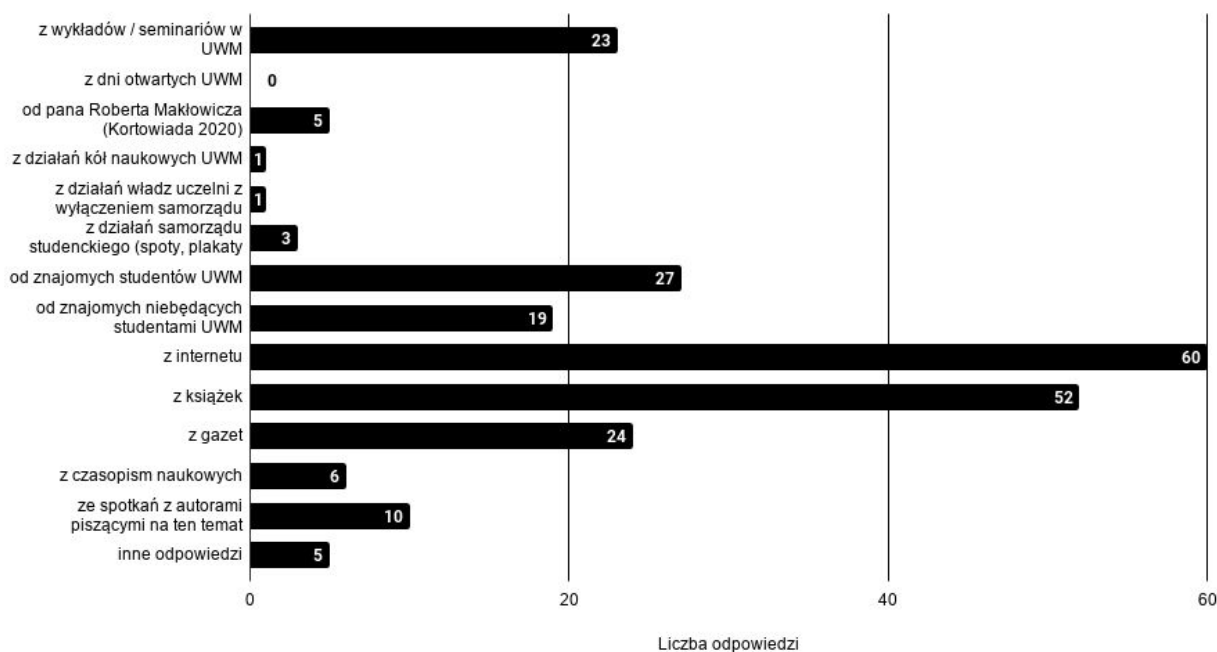
71 ankietowanych absolwentów i byłych studentów miało okazję usłyszeć o „Akcji T4”, niewiele mniej – 62 – nie słyyszało takiego określenia.

Rys. 25. Odpowiedzi absolwentów i b, studentów na pytanie o Akcję T4 i jej ofiary. Źródło: opracowanie własne.

69 absolwentów i byłych studentów wie, czym była Akcja T4 i potrafi zdefiniować jej ofiary. 64 osoby takiej wiedzy nie posiadają.

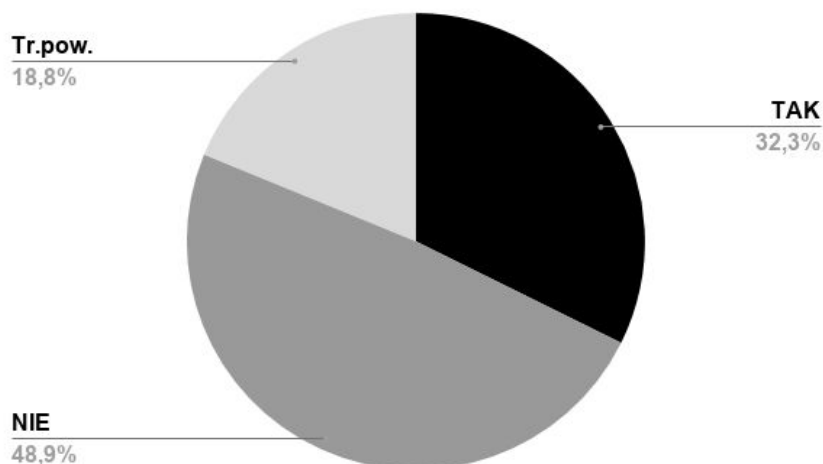
"Skąd znana jest Pani/Panu "przeduczelniana" historia Kortowa? Można wybrać wiele odpowiedzi." - Absolwenci i b. studenci

Rys. 26. Źródła wiedzy nt. historii Kortowa – odpowiedzi absolwentów i b. studentów. Źródło: opracowanie własne.

Udzielono 112 odpowiedzi. Większość odpowiedzi absolwentów i byłych studentów UWM koncentruje się na pozyskiwaniu wiedzy o historii Kortowa z internetu. Na drugim miejscu są książki w tej tematyce, a na trzecim – informacje od znajomych studentów UWM. 23 osoby pozyskały wiedzę m.in. z wykładów lub seminariów na uczelni.

"Czy wykładowcy / pracownicy Uczelni wspominają czasem o nieuniwersyteckiej przeszłości Kortowa?" - Absolwenci i b.

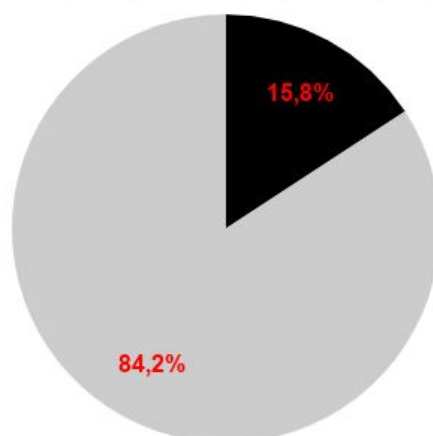

Rys. 27. Odpowiedzi absolwentów i b, studentów na pytanie, czy pracownicy uczelni wspominają o przeszłości miejsca, w którym uczą. Źródło: opracowanie własne.

43 badani twierdzą, że pracownicy uczelni wspominają czasem o przeszłości Kortowa. Odmiennego zdania jest 65 osób. 25 respondentów nie udzieliło konkretnej odpowiedzi w tej sprawie.

"Czy uważa Pani/Pan, że wątek przeszłości Kortowa jest w wystarczającym stopniu poruszany przez władze UWM?" -

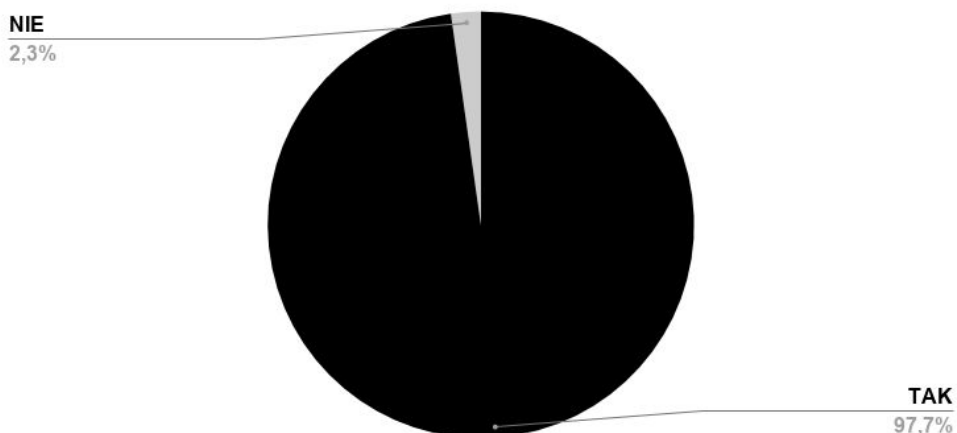
● Tak ● Nie, powinien być poruszany częściej

Rys. 28. Stosunek absolwentów i b, studentów do działań władz uczelni wobec nagłaśniania historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

112 osób z II grupy twierdzi, że działania władz uczelni w sprawie przypominania o historii Kortowa są niewystarczające. 21 ankietowanych deklaruje, że wątek ten jest w wystarczającym stopniu poruszany przez władze. Żadna osoba z tej grupy nie sądzi, by wątek był poruszany zbyt często.

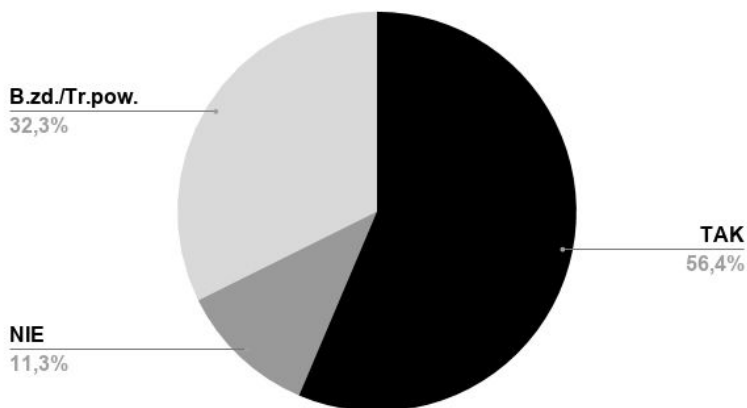
"Czy był(a)by Pani/Pan za upamiętnieniem historii Kortowa w formie ścieżki edukacyjnej (tj. kilkoma tablicami w kluczowych miejscach, które informowałyby o przeszłości Kortowa sprzed czasów uniwersyteckich)?" - Absolwenci i b. studenci

Rys. 29. Odpowiedzi absolwentów i b. studentów na pytanie dot. pomysłu ścieżki edukacyjnej.
Źródło: opracowanie własne.

130 absolwentów i byłych studentów opowiada się za pomysłem ścieżki edukacyjnej. 3 osoby nie uważają, aby była to właściwa forma upamiętnienia.

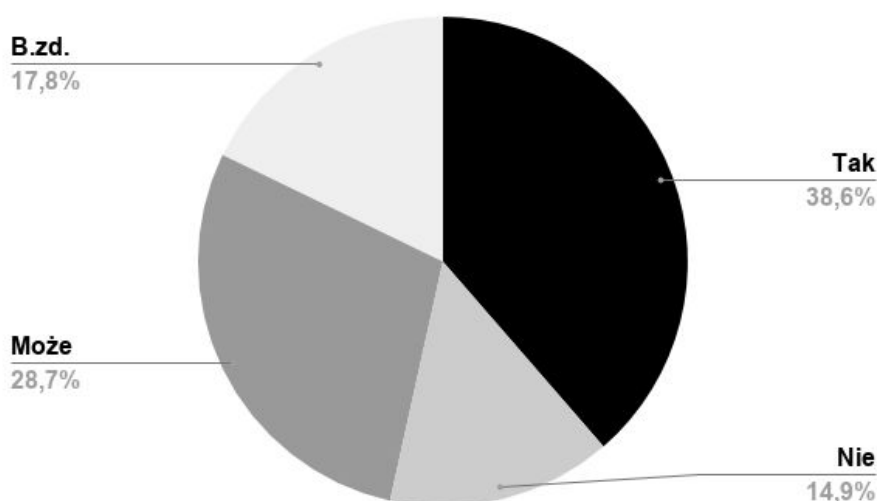
"Czy uważa Pani/Pan, że historia Kortowa powinna być tematem fakultatywnego wykładu na uczelni?" - Absolwenci i b.

Rys. 30. Stosunek absolwentów i b. studentów do pomysłu wykładu fakultatywnego. Źródło: opracowanie własne.

75 badanych uważa, że fakultatywny wykład dotyczący historii Kortowa powinien być na uczelni. Przeciwnego zdania jest 15 osób. Niejednoznacznej odpowiedzi w tej sprawie udzieliły 43 osoby.

"Czy gdyby powstał fakultatywny wykład poświęcony historii Kortowa, uczęszczał(a)by Pani/Pan na niego? " - Absolwenci i

Rys. 31. Odpowiedzi absolwentów i b, studentów na pytanie, czy uczęszczałoby na fakultatywny wykład poświęcony historii Kortowa. Źródło: opracowanie własne.

Na ostatnie zamknięte pytanie udzieliło odpowiedzi 101 osób z II grupy. 39 respondentów przysłoby na fakultatywny wykład o historii Kortowa, 29 osób rozważyłoby ten pomysł. Nie uczęszczałoby 15 ze 101 osób. Pozostali – 18 ankietowanych – nie mieli zdania w tej sprawie.

Podobnie, jak I grupa – absolwenci i byli studenci również zostawili adresy e-mail. Wynikami ankiety zainteresowanych było 15 osób. Niektórzy podzielili się także własnymi pomysłami na upamiętnienie Kortowa, jak np.: studencka sonda uliczna, z literaturą w rękę – by zainteresować pytanym, animacja przedstawiająca przedwojenne Kortowo, zaangażowanie przewodnika PTTK w wspólne zwiedzanie Kortowa, wykład otwarty dla mieszkańców miasta, wystawa zdjęć i odczyty książek.

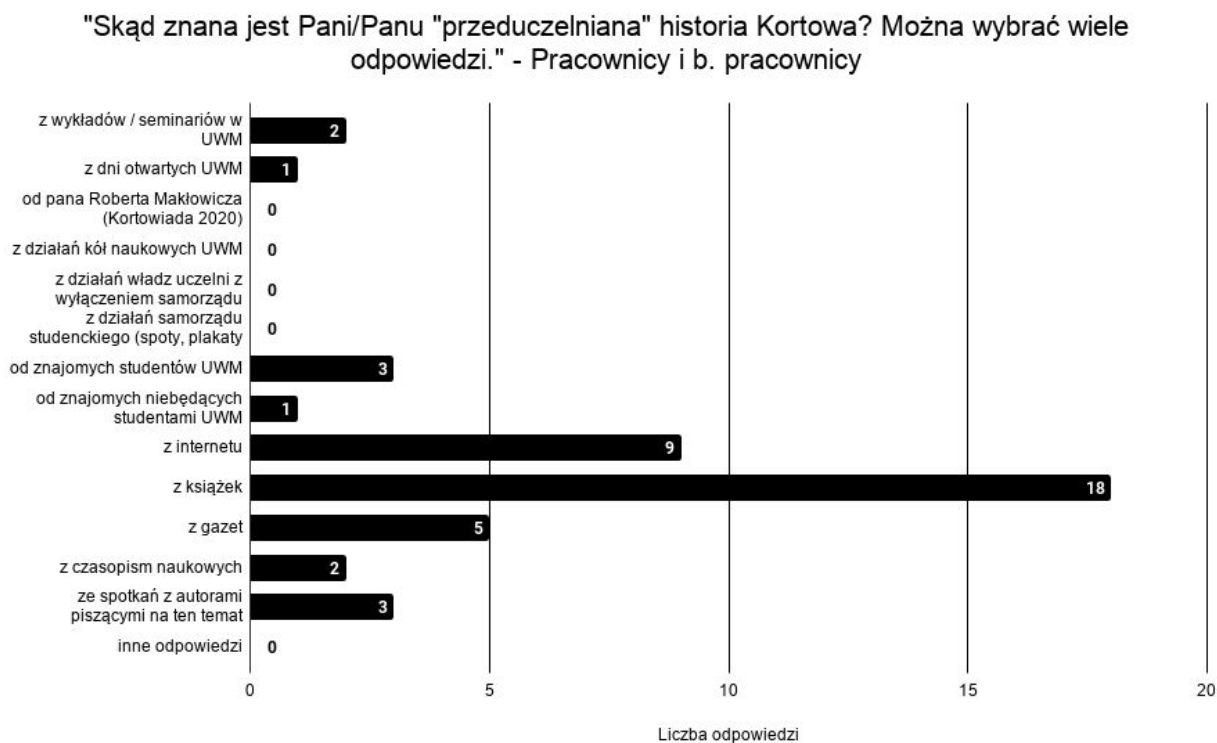
Szczególnie interesujący jest komentarz jednego z absolwentów uczelni, przytoczony tutaj w całości (pisownia oryginalna):

Propagować historię Kortowa można poprzez wydanie publikacji, która w sposób przystępny opiszę historię Kortowa i wskaże konkretne miejsca związane z jego historia (mapa, plan). Wiele osób, które ze mną studiowały (2011-2016) było zainteresowanych wojenna historia Kortowa, jednak ze względu na brak łatwego i szybkiego dostępu do tych informacji, rezygnowali ze zgłębienia tematu.

Absolwent, na podstawie własnego doświadczenia próbuje sięgnąć sedna problemu, dlaczego jego koledzy mimo zainteresowania zrezygnowali z poszukiwań informacji.

Wyniki w pozostałych grupach

III grupa – pracownicy i byli pracownicy UWM liczy sobie 22 osoby. 11 osób z tej grupy ocenia swoją wiedzę na temat historii Kortowa na 4 w 6-stopniowej skali. Nikt nie przyznał sobie oceny 1 oraz 6. Większość badanych słyszała o Akcji T4 i potrafi zdefiniować jej ofiary.

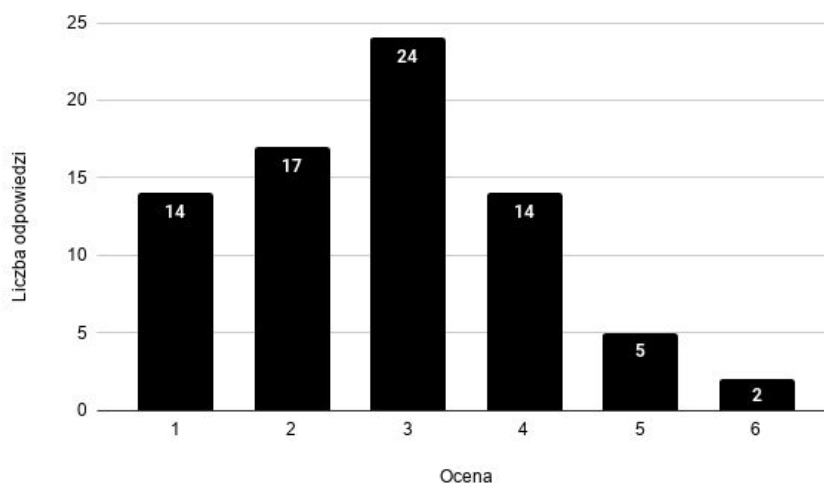
Rys. 32. Źródła wiedzy nt. historii Kortowa z jakich korzystają pracownicy i b. pracownicy UWM.

Źródło: opracowanie własne.

Osoby z III grupy w zgłębianiu wiedzy nt. przeszłości miejsca swojej pracy preferują książki. Na drugim miejscu jest internet, na trzecim – wiadomości w prasie. Wszyscy pytani z tej grupy są za pomysłem ścieżki edukacyjnej, zaś większość jest przychylnie nastawiona do pomysłu fakultatywnego wykładu. 16 osób uważa, że wątek przeszłości Kortowa powinien być poruszany częściej przez władze Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Pracownicy i byli pracownicy w miejscu do dłuższej wypowiedzi dzielą się pomysłami, takimi jak: prosta strona internetowa, podstrona historyczna na głównym serwisie UWM lub zwiększenie przekazu do mediów w związku z tą historią.

IV grupa – osoby niezwiązane z UWM to 59 osób, które zaznaczyły odpowiedź „jestem osobą niezwiązaną z UWM pochodzącą z Olsztyna i okolic” oraz 17 osób niepochodzących z Olsztyna lub okolic. Łącznie 76 ankietowanych.

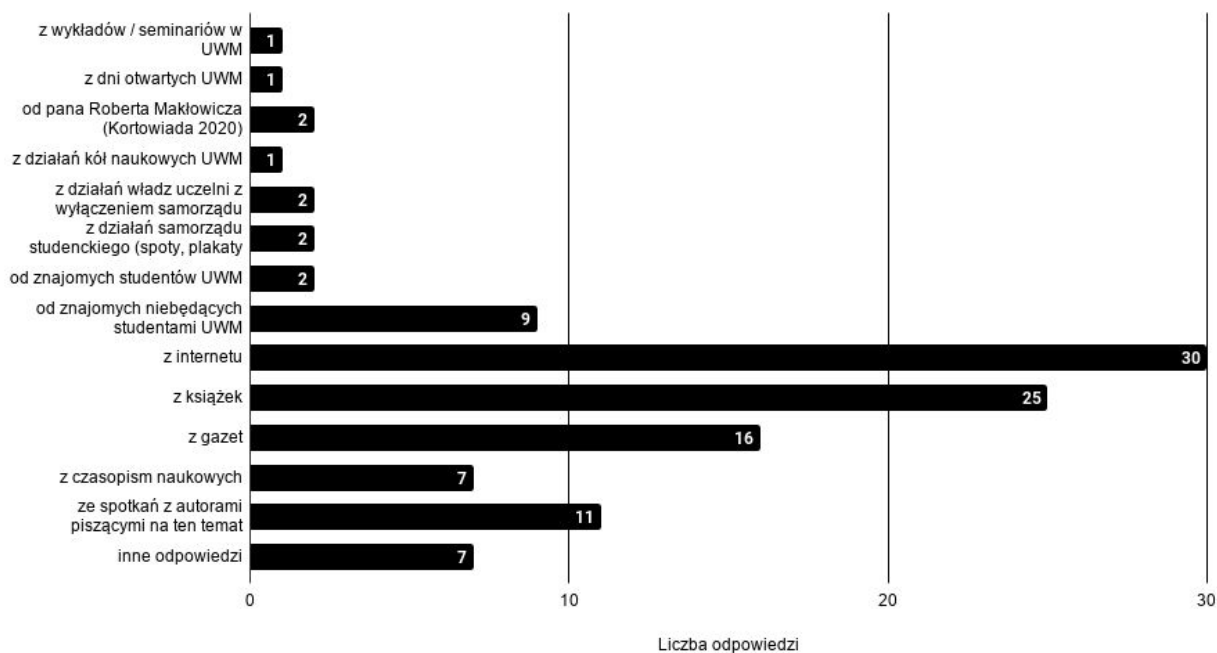
"W jakim stopniu ocenia Pani/Pan swój poziom wiedzy na temat historii Kortowa (tej sprzed czasów uczelni)." - Niezwiązani z UWM

Rys. 33. Subiektywna ocena osób niezwiązanych z UWM – poziomu wiedzy o Kortowie. Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani z grupy IV oceniają swoją wiedzę na poziomie przeciętnym. Ponad 50% wszystkich odpowiedzi zajmują oceny od 1 do 3. Większość pytanym ma wiedzę na temat Akcji T4 i jej ofiar.

"Skąd znana jest Pani/Panu "przeduczelniana" historia Kortowa? Można wybrać wiele odpowiedzi." - Niezwiązani z UWM

Rys. 32. Źródła wiedzy nt. historii Kortowa z jakich korzystają niezwiązani z UWM. Źródło: opracowanie własne.

Badani z tej grupy czerpią wiedzę głównie z internetu, książek i gazet. Jest też 11 osób, które wiedzę o historii Kortowa pozyskały ze spotkań z autorami książek na ten temat. 71 pytanych popiera pomysł ścieżki edukacyjnej.

Wnioski

Wyniki ankiety pokazują, że studenci mają nikłą wiedzę na temat miejsca, w którym studiują. Znaczna część badanych nie wie czym była Akcja T4, a ponad połowa o niej nie słyszała. Studenci nawet subiektywnie wystawiają sobie niższe oceny, jeżeli chodzi o znajomość historii Kortowa. Wiele studentów czerpie odpowiedzi m.in. od innych studentów, czy z internetu – wielką wadą ich jest to, że są to źródła nieweryfikowalne. W internecie można natknąć się na wiele fałszywych i kuriozalnych informacji na temat historii Kortowa. o czym była mowa powyżej. Również przekazy rodzinne, jakkolwiek są one ważne, czy „przez kolegów” mogą powielać nieprawdę. Ostatecznie nawet książki nie są właściwym wyjściem, biorąc pod uwagę np. problem z uźródłowieniem w „Czyścucu zwanym Kortau” Stanisława Piechockiego – najpopularniejszej książce na ten temat¹³. Dobrym rozwiązaniem byłby jasny, klarowny, oparty o rzetelne źródła naukowe przekaz idący z samego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, który – opierając się na metodologii naukowej – stanie przed szansą rozwiania wątpliwości i obalenia mitów o „komorach gazowych”, „eksperymentach medycznych” czy innych historii, które nie miały miejsca.

Znaczna część badanych uważa, że wątek przeszłości Kortowa jest w niewystarczającym stopniu poruszany przez władze Uczelni. Zwracają uwagę na to nawet pracownicy uczelni. Tak samo niewiele jest odpowiedzi na pytania dotyczące źródeł wiedzy odnoszących się do działań władz UWM, czy nawet samorządu studenckiego. Mimo to jednak, jest zauważalna część studentów i absolwentów, którzy deklarują, że swoją wiedzę pozyskali na seminariach i wykładach na uczelni. Tak samo – część badanych deklaruje, że pracownicy/wykładowcy wspominają o przeszłości Kortowa. Wygląda na to, że to dzięki licznym wykładowcom i pracownikom, którzy opowiadają ciekawą historię – studenci mają szansę zapoznać się z tragiczną przeszłością Kortowa. Nie można jednak mówić o akcjach władz uczelni lub samorządu studenckiego, które przyniosłyby duży wzrost zainteresowania tym tematem.

Tak jak zauważa jeden z absolwentów w przytoczonej wyżej wypowiedzi kolejną przeszkodą w poznawaniu historii Kortowa jest trudny do niej dostęp. Informacje na witrynach internetowych często czerpią z jednego źródła, lub w ogóle są go pozbawione. Poszukiwanie

¹³ O braku uźródłowienia niektórych fragmentów książki Piechockiego pisze Sacha (2014) s. 215-216, także w: Topp et al. (2008) s. 35

informacji o Kortau może nasuwać skojarzenia układania listu z małych strzępków papieru. Studenci mogą poczuć się zniechęceni takim wyzwaniem. Mogą także poczuć się pozostawieni sami sobie w temacie zgłębiania tej sprawy.

Ponad 90% badanych popiera pomysł utworzenia ścieżki edukacyjnej, część studentów pisze nawet w miejscu do dłuższej wypowiedzi, że jest to „dobry pomysł, strzał w dziesiątkę”, kolejna część sugeruje, by takie tablice były interaktywne, czy choćby miały kody QR, które odsyłałyby do strony internetowej. Zarówno studenci jak i absolwenci przedstawiają wiele ciekawych i rozmaitych pomysłów na opowiedzenie tej trudnej historii w prosty i przystępny sposób, jak audycje w radio UWM FM, strony internetowe, dzień pamięci, spacer z przewodnikiem.

Większość studentów udzieliła odpowiedzi „Może” lub „Tak” na pytanie dotyczące uczęszczania na potencjalny fakultatywny wykład nt. historii Kortowa. Studenci być może widzą, że jest to temat ciekawy i chcą dowiedzieć się czegoś o tej historii, a z początku mogą nie wiedzieć – jak? Fakultatywny wykład jest jednym z możliwych rozwiązań tego problemu.

Reasumując, badani studenci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego są zainteresowani ciekawą i trudną historią kortowskiego zakładu dla umysłowo chorych. Z wielu przyczyn, takich jak trudny dostęp, nieprawdziwe informacje w materiałach i brak skutecznych działań ze strony władz uczelni, wiedzą na ten temat niewiele. Szansą na naprawienie tej sytuacji jest idący prosto z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie jasny, oparty na rzetelnych źródłach przekaz w formie ścieżki edukacyjnej, fakultatywnego wykładu, czy każdej innej formie – byle przystępnej i dostępnej dla każdego studenta.

Bibliografia

Binder, Gerhard, *Epoche der Entscheidungen eine Geschichte des 20. Jahrhunderts*, Stuttgart 1960

Piechocki, Stanisław *Czyściec zwany Kortau*, wyd II. Książnica, Olsztyn 2014

Sacha, Magdalena, *Kortau i Kortowo "Czyściec i kampus – narracje 'nie-pamięci', 'nie-miejsca' w przestrzeni.*", Przegląd Zachodni 2016, nr 2, s. 211-230

Topp, Sascha et al. *Die Provinz Ostpreußen und die nationalsozialistische "Euthanasie": SS-"Aktion Lange" und "Aktion T4"*, *Medizinhistorisches Journal* 43 (2008) 20-55

Podziękowania

Autor pracy dziękuje wszystkim studentom, zarządom stowarzyszeń i dziennikarzom, którzy udostępnili bądź podali dalej ankietę. Dziękuje także za pozytywny odzew ze strony studentów i każdą odpowiedź.